

Repkény

8. (eljárja a rókatáncot)

Ha már idáig jutottam, töredelmesen meg kell vallanom, hogy mindebbe azért fogtam bele, mert a legrosszabtból féltettem, sőt féltem még mindig Táncos barátomat. Szándékom, hogy nevét és alakját valahogy kiragadjam a köznapiság iszapjából, mindenek ellenére is nyilvánvalóan kétséges vállalkozás, hiszen nem teszek, nem is tehetek egyebet, mint hogy személyét átemelem egy másik, az irodalmi szféra iszapjába, ahol éppoly kevés a valószínűsége, hogy fény hull reá, és kiemeli legalább alakjának kontúrjait, mint ahogy ez amúgy is kétséges.

Általában véve nem sokat tehetünk egymásért. Kérdés, hogy megteszünk-e valamit is? A barátságot én a legkiválóbb ember alkotta spirituális közegnek tartom, de annyi mindenre sütik rá, hogy baráti, vagy hogy barátságból fakad, hogy rég elment a kedvem e fogalom használatától, jóllehet maga a szó, úgy látszik, önkéntelenül, továbbra is megjelenik a szövegeimben.

Van, aki számára nyilvánvalóan jelentés nélküli hangsorként.

De mégsem ez a legzavaróbb. Inkább saját személyemet nevezem annak, mert képtelen vagyok kihagyni a meséből, bárhogy fegyelmezem magam, egyre szemtele-nebbül, egyre követelőzőbben vagyok jelen minden mondatban. Erre nem gondoltam, mikor belekezdtem. Most pedig már mindegy.

Az a néhány, nagyon is pontosítható időszak, amelynek részleteibe vonva kísérlem besűríteni Táncos László Moyzes viselt dolgainak és világlátásának lényegét, csupán azért kap kitüntetett szerepet itt, mert ezekről bírok a legtöbb ismerettel, tehát nagyon is önkényes választás lehet.

És, ahogy bizonyos helyzetekben, pusztán fejtartása alapján képes voltam teljes bizonyossággal megmondani, hogy anyám ismét Eugenie Marlitt A vénkisasszony titka című bestsellerét olvassa, immáron ötvenedszer, épp ilyen biztos vagyok abban, hogy Táncos gondolatban visszatért a Hédi- és Ági-féle időkhöz, visszatért elementáris élményeinek első köreibe.

De, ahogy halvány fogalmam sincs, és sosem is volt, hogy miről szólhat A vénkisasszony titka, épp oly rejtély számomra Táncos véleménye, bármiféle elemző gondolata korábbi önmagáról. Nem beszélve arról, amit egykori szerelmeiről alkotott.

Minduntalan Pilinszky Keringője jut eszembe, éppen elégszer ismételtgettük Táncossal az eltelt évek alatt.

*A zongorát befutja a borostván,
S a gyerekkori ház falát
Szétmállasztja a naplemente.
És mégis, mégis szakadatlanul
Szemben a leáldozó nappal
Mindaz, ami elmúlt, halhatatlan.*

Azok a hosszú gyerekkori délutánok, amelyeket képesek voltunk végigállni, végigtalálni, de akár végigro-

hanni, amelyeknek mintha az lett volna legfőbb rendeltetésük a jövőre nézve, hogy mementóként jelezzék újra és újra, hogy oly hosszan már soha többé nem kényeztet az idő egyetlen órát, egyetlen napot. Azok a barátok, társak éppúgy már soha együtt nem állnak, egyet nem gondolnak, egyszerre nem moccannak, mint akkor, csakis akkor. Olyan napfény, futó zápor utáni meleg tócsák, a zöld lomboknak az a kábító hullámszáma, a szagoknak, illatoknak az a később már meg nem tapasztalható egyszeri intenzitása, a mozdulatlan levegő vibrálása, amelyben a beszédhangok cukormáz ízűek, és az összetartozás érzése természetesen követelőző, erős és felfokozott, soha már, soha többé.

Ahogy a nevetés tisztasága, ártatlansága vész el az időnek múlásával, úgy veszik el a mesélőkedv, a mesébe feledkezés, a fantázia félelem nélküli feltárássának nagyszerűsége, testet is felszabadító öröme.

Sokszor beszélgetünk Táncossal a gyerekkori érzékelés lelassított, részletekbe hatoló, különválasztó természetéről. A forradalom például, amit ma, történészek és újságírók jóvoltából, csupán tízegynéhány napig tartó csetepatének szokás emlegetni, a mi emlékezetünkben hosszú-hosszú időszak volt. November negyedikén hajnalban, amikor az oroszok bekerítették, és elkezdték löni, aknával megszőrni a még alvó várost, tehát amikor a forradalom leverése ténylegesen megkezdődött, akkor mentünk le először a pincébe. De milyen hosszan voltunk lenn! Napokig, vagy hetekig. Vagy csupán nekünk tűnt úgy? És már tavaszodott, de mi még minden hónap huszonharmadikán néma felállással adóztunk elesett honfitársaink emlékének, csak jóval később tiltotta meg az igazgató.

De azzal egyidőben, bizonyos osztálytársunk javaslatára újjáalakult az úttörő szervezet, amire – amúgy – a kutyának se volt szüksége. Visszautasítani ezt a diszkrét javaslatot azonban lehetetlen lett volna, hiszen az illető egy tanóra kellős közepén állt elő velem, mintha hirtelen jutott volna eszébe. Mi, többiek, csak tátottuk a szánkat. Osztályfőnökünk se köpni, se nyelni nem tudott, szemei kiguvadtak üregükből. Odáig volt. És természetesen a nagyszerű kezdeményezés (többen a homlokukhoz kaptak a hallatán) menten magasabb fórum elé került. Egy hó múltán a mozgalomnak már nemhogy számos önkéntes tagja, de egyenruhája, zászlója, sőt vezetői is teremték többféle rangban, zsinóros sípval a vállukon. Ellenszenves kis karriertörténet volt ez.

A továbbiak úttörőgyűlései, azaz a raj- és őrsgyűlések úgy festettek, mint amikor nem jön össze a dolog. A többség rendszerint oda se szagolt, jobb dolgot is ki tudtak eszelni maguknak. Akiket valamiképp mégis sikerült odakényszeríteni, azok rendre mással foglalkoztak. Abszolút fegyelmezetlenség uralkodott. Az őrsvezető, valamelyik stréber alak, persze ilyenkor kiborult, és ordította egy darabig. De amikor az osztály fekete bárányai elkezdtek a bicskájukat a táblába hajgálni, mint ahogy korábban mind játszottuk a környéken az országdarabolást, az amúgy is kifulladt Öntudat Berci duzzogva elvonult, ami a gyűlés berekesztését jelentette.

Jóllehet ösztönösen tettük ezt az egészet, de azért a teljesen jogos ellenálló öntudatával, mint ahogy többen az orosz nyelvet se voltak hajlandók tanulni, mintegy lázadésképpen. Nyílt titok volt mindez tanáraink előtt.

Magyarán, ha nem lett volna forradalom, vagy ha nem verték volna le, nem torolták volna meg oly gyalázatosan, véresen, és nem hazudoztak volna róla annyit hivatalosan, akkor talán nagyobb kedvvel tanulta volna mindenki az oroszra a mi nemzedékünkben. És az Isten tudja, talán még lelkes, és örömmel ténykedő úttörő is válhatott volna belőlünk.

Ennek esélyét azonban a hatalom örökre elpuskázta.

Karrieristáinkat, strébereinket, árulóinkat persze majdnem ingyen megkapták, csak baksist kellett eléjük vetni. De a jobbak a rögzösből és nyaktörőbb utat választották, még ha fejükbe került, akkor is.

Táncos, szerelmeivel – házasságaival, sikeres sikertelenségével, inkább kedélyes, ironikus és spleen-es, mint forradalmár hevületű kedélyével egyik mintapéldánya lett a szóban forgó szemléletnek és élettechnikának a maga lusta, epikureista, rafinált önmegvalósítási módszerével. Olykor, ha megrekedt valamiben, úgy tűnt, tűnhetett, hogy tanácsra szorul. De bárki számára gyorsan kiderült, hogy sincs róla. Táncos kizárólag a saját feje után volt hajlandó menni.

Emlékszem, amikor másodikosok voltunk, megengedték, hogy közös rendezvényt tartsunk az egyik elsős lányosztállyal. Táncos akkori és nem eléggé titkolt nagy szerelme, egy közelünkben lakó szőke lány (nem sokkal később családostól kivándoroltak Ausztráliába) pont abba az osztályba járt. Táncos egész este nem ment le a nyakáról, és mert egy régi jó Terta magnóról ment a zene, olyan botránysan táncolt vele Bobby Darin Dream lover-jére, hogy botrányt okozott, nem is kicsit. Osztályfőnökünk nagyon megijedt, elvégre még csak tizenhat évesek voltunk, a lányok még fiatalabbak, úgyhogy keményen letolta Táncost, és hazazavarta. Persze nem ment haza, megállt a néptelen folyosón, és időnként bekukucskált a nyitott ajtón. Mindenki úgy tett, mintha nem látná. Annyira előttem van ma is, ahogy Ági, mert ezt a lányt is Áginak hívták, olyan vágyakozó, extatikus állapotba került rövidesen ettől az egész tortúrától, hogy zokogni kezdett, látszólag minden ok nélkül. Alig tudták lecsillapítani a társai.

– Látod, milyen hülye vagy! – mondta a teremből kilépve Táncosnak, mikor a többszörös pedellusi felszólítás után már mindnyájan felcihelődtünk. De Táncos kitaratóan a cipője orrát nézte, és dúdolt hozzá.

– Bobby Darin a legnagyobb kedvencem volt Roger Miller mellett, jobban bírtam, mint az Everly Brotherst – bizonygatta később, még sokáig és feltűnő gyakorisággal Táncos. Nála ez a lelki-furdalás kínját pótolta vagy jelentette, csak nehezen érthető, hogy mivel kapcsolatban.

Bármilyen szépek voltak is ezek az első gimnáziumi évek, keserű emlékekkel is párosultak. Például még olyanal is, hogy a szóban forgó lányosztályt a következő tanév kezdetével ágastól-levelestől áttették egy másik iskolába.

Az ötvenhatos indulati és érzelmi municióból azonban még sokáig futotta. Hiába „keresztelte” el a hatalom ellenforradalomnak, a mi körünkben nem akadt olyan számottevő figura, aki ezen a voltaképpeni gúnyneven emlegette volna. Olyan lett volna az, mintha az ember saját apja, vagy még inkább a bátyja tányérjába köpne.

Sokan egy kukkot se értenek ebből, főleg akik már

utána születtek. De a nálunk jóval idősebbek és a jóval fiatalabbak is tőlünk nagyon különbözőn viszonyulnak a történetekhez. Így aztán három-négy korosztályt a forradalom emléke tartósan önkörébe zárt.

A szabadságról papolók hamisságát teljes bizonyossággal ismertük fel és röhögtük ki azonnal. Nem volt kecmec. Nem mentünk vele persze semmire, de ahogy Pesten mondják, legalább nem tévesztettük össze soha többé a szezont a fazonnal. És ha már itt tartunk, az is nyilvánvalóvá vált, hogy a főváros – legalábbis spirituális és stratégiai értelemben – Pesttel egyenlő, külkerületeit is beleszámítva. A Széna- és Moszkva tér környékét meg a Körteret leszámítva, döntő pillanatokban Buda rendszerint álmoskodik. Nem baj, mert ez is egy jó karakter, csak sokba kerül.

A házibulik sűrűjében mindez számtalanszor előjött, mint téma, ha a lányok többnyire unták is. Mi nem untuk. Nem unjuk még ma sem.

Mit mondana erre Táncos?

– Túl sok a többes szám! Honnan tudod, hogy Mi? Inkább csak Te vagy Én, azt hiszem, leginkább csak Én. A többi kegyes feltételezés. Vagy nem is kegyes, inkább hamis. És apukám, egyetlen hamis hang már tönkreteszi az előadást, elferdíti a művet.

Igaza van persze. A rögeszmeszerű igyekezet, hogy többen gondoljuk ugyanarról ugyanazt, hogy nem vagyok mindenben egyedül, vajmi kétséges sikert szül. Persze képviselnünk kellene másokat, úgy illenék, de nem nehéz belátni, hogy ki-ki önmagát se tudja megnyugtatóan képviselni, nemhogy sok más.

– És ha pillanatnyilag egyetértünk valamiben, már a hűségemről nem tudlak biztosítani. Nem ígérhetek semmit. Ha pedig te ígérnél valamit, hát legalábbis erősen kételkednék benne. Nehogy csalódás éjjen. Neked se ajánlhatok más receptet. Kételkedni kell. Vagy, ahogy a költő mondta, gonosznak kell lenni. Ő persze képtelen volt a gonoszságra, a légynek se tudott ártani, minden sebzett lélekért könnyét hullajtotta. De, mint mondtam, költő volt. Ez mindent megmagyaráz.

Érettségibankettünk hajnalán, a teljesen néptelen Dunaparton leültünk még néhányan az osztálytársak közül a Bella Italia teraszán álló hintaágyakba, bámultuk a megáradt folyóvizet, mert egészen felkúszott, csaknem a talpukat nyaldosták hajjai, hogy kellő emelkedettséggel fejezzem ki magam. Táncossal és Rosenberggel röhögtettük egymást, ahogy szoktuk, csak most jóval kaptosabban. Nekem közben az járt a fejemben, hogy még nem is ért véget a négy év, de már most képtelenek vagyunk együtt maradni hajnalig. Ki ezért lépett le előbb, ki azért. Ha lett volna, persze nem volt, egy tisztességes kuplerájba se tudtunk volna ugyanezért kollektíven elmenni, mint ahogy azt a régi szép időkben tették a fiatalurak. Pedig kétségtelenül éppúgy ránk fért volna. De nem. Ez eleve lehetetlennek bizonyult. És így van máig, úgyszólván minden téren.

Pedig mi még összetartó társaságnak számítottunk mindenképp. Bizonyoság rá, hogy nyaranta találkozunk Tóth Jócó pompás kertjében, már akik találkozunk. Szélsőségeink: a notórius jelenlévők, kontra notórius távolmaradók. Középpütt pedig az „ingadozó középparasztok”, ahogy ezt a fogalmat Rákosi pajtás nagy invencióval megalkotta.

De hogy Mi, azt legfeljebb történelmi faktumként

lehet ránk alkalmazni, igaza van Táncosnak. Sosem lán-
golt együtt a szívünk semmiért, legfeljebb a Révhelyi és a
Lakos lányokért. De ez is mindjárt kettő.

Egyes házasságokban és szülő-gyerek kapcsolatban az,
hogy Mi, a síríg tart. Tarthat. Azonban több mint gyakran
nagyon is számszerűsíthető, ameddig tart, nem túl sokáig.
Fájdalom. Végére járnak egymásnak a hajdani szerelme-
sek, a hajdani apák és anyák, a hajdani gyerekek. Mi taga-
dás, a hajdani barátok is.

– Csak a rokonoktól nem lehet megszabadulni – monda
mindig röhögve Táncos. Mert csak az tartós, ami kö-
zömbös. A többi – és ezt Kosztolányitól tudom – romlan-
dó, mint a málna vagy a hal.

Az a kétségbeejtő, gondolja Táncos a törött ablaknál,
hogy milyen hamar kénytelen megtapasztalni az ember
testi romlandóságát is, mikor még alig találta meg a helyét
az érett férfikorban. Igaz, a rómaiak negyvenöt éves kor
fölött már az öregkort számolták, de manapság?! Vagy
talán, a lényegét tekintve, mi sem történt azóta? Csak hát,
jól elpofátlanodtunk. Mintha bizony az óhajainkhoz iga-
zodna a világ folyása.

– Két nap, két éjjel bírtam a táncot – állította Csipke, de
Balogh, ez a savanyújóska, még tovább ment.

– Magam voltam a parkett ördöge, nekem elhihetik,
mindenesetre a brigádban messze én voltam a legjobb
táncos.

– A brigádban! – így Csipke – ki emlékszik már arra?

– Én – válaszolt Balogh sértődötten –, nem volt az
olyan régen.

– Jól összejöttünk mi táncosok ebben a kórteremben
– vigyorgott Táncos, és a többiek vele nevettek –, mert
nekem még legutóbb is jól ment a rock and roll, és volt is
kivel, hisz mégis csak párosban a legegészségesebb. Nem
igaz?

– Te akkor olyan jampiféle voltál.

– Huligán.

– Az hát – Táncos diadalmasan körülnézett –, persze
hogy huligán. Ti talán nem voltatok ott a földvári Nagy
Találkózón annak idején?

Csipke bárgyúan nézett rá, sosem hallott még erről.

– Miféle találkózón?

Legalább húsz évvel fiatalabb volt, mint a többiek.
Persze hogy gőze se lehet az egykor legendás „huligán
találkózóról”, ami egyébként kudarcba fulladt. Sokan még
a Balatonig se jutottak el a meghirdetett időpontig. Pedig
ahogy eltervezték, az a hatvanas évek legnagyobb
produkciónak ígérkezett. Csak hát nem sikerült, mint
annyi minden.

– Mi ez a huligán? – kérdezte Csipke igazi kíváncsiság-
gal. Balogh rögtön rávágta:

– Hát, akik a galeriba tartoztak.

– Galeri?

– Ez nem tud semmit! Hogy lehet az? – Balogh teljesen
megrökönyödött. – Te sose olvastál újságot, nem néztél
tévét?

– Dehogynem, de ott erről sosem volt szó, mióta az
eszemet tudom.

– Az mióta van, mikor születél?

– Ezerkilencszázhatvanhétben.

– Ja! Most már értem – Balogh röhögött –, óvodás!

Csipke zavartan pislogott:

– Hogyhogy óvodás? Négy gyerekem van. Ti megbo-
lundultatok.

Táncos hüvelykujjával Balogh felé bökött:

– Itt a nagyokos! Talpra magyar!

Balogh sietve abbahagyta a röhögést és a mosdó-
hoz lépett. Aggodalmas pofával bámulta tükörképét, két
tenyerrel simítva végig sovány, borostás arcát.

– Jól van – mondta –, jól van.

Visszament az ágyához és ráült, háttal a többieknek.
Fakó hangon azt mondta:

– De jó lenne rágyújtani! De nem merek, nem merek,
az orvos megtiltotta. A lányok meg... – legyintett a kezé-
vel –, megennének.

– És még én vagyok óvodás ennek! Ha nekem visz-
szabeszél valamelyik gyerek, úgy szájon vágom, hogy
megpusztul. Azt szeretném én látni! Visszakézből vágom
szájon, hogy a foga kiesik, az biztos!

– Te híres, te nagy szájhős te, cylinderben jársz a
szőnyeg alatt, te híres – mondta csendesen Balogh, és
tenyerét a mellkasára szorította.

Mitől lettünk mi huligánok, mások meg „magyar ifjú-
ság”? Ezt a fene se tudja. Mert az ötvenes évekbeli jam-
piknak legalább volt közös alaktani ismérvük. Seggen
aluli zakó, csónaci, nyersgumi talpú cipő (ami mellesteg
egy vagonba került), a fenn hullámos, oldalt lenyalt hári,
pálmafás nyakkendő, de legfőképpen az „amerikai élet-
forma majmolása”, a rokokás, ahogy azt Máriaassy Félix
volt szíves bemutatni az Egy pikoló világos című film-
alapvetésben. De a huligánoknak a hosszú hajon kívül
ilyen közös ismérvük nem volt. Gyanítható, hogy pusztán
azért lettek itt huligánok, mert Moszkvában akkor
már voltak huligánok, ergo itt is kellett, hogy legyenek, és
lettek is. Galeri galeri hátán. Kész röhej.

Tiltó táblák sokasága mindenütt: Lekérni tilos, Rokizni
tilos, Kidobós tilos, Lepkézni tilos, Zakó és nyakkendő
nélkül belépni tilos, Belépés csak öltönyben stb. Az embe-
rek java része mit tehetett? Alkalmazkodott, sőt fenn-
hangon egyetértett. Némelyek, egyenest nagyhangúan, a
purifikátorok élére állottak.

Mások viszont, a kevesebbje, ugyanennek megátalko-
dottan ellenállt. Kéjes örömmel számítgatta, hol törhet
borsot a „prédikátorok” orra alá. Mindig sikerült is valami
jól kihasználható rést találniuk. Amit aztán nagy röhögé-
sek közepette áttörtek.

És voltak továbbá a két- és többkulacosok, akik töké-
letesen beépülve igyekeztek mindkét térfélen jók lenni,
erkölcsi aggályoktól mentesen. Többnyire készpénzért.
Vagy ha zsarolhatóságukkal akadtak fenn, hát a hallgatá-
sért cserébe, alázatosan, ha fogcsikorgatva is.

Amikor november valahányadikán feljöttünk a pincé-
ből, gyerekek és felnőttek, álmunkban se gondoltuk, hogy
hova vezet majd mindez. Voltak persze, akik nagyon is
tudták, merre tartanak, csomagoltak is legott, és éberen
várták az éjszakai dudálást, túlkölést, amit követően ők
hosszú-hosszú időre, egyesek örökre eltűntek a szemünk
elől. Csak a mi házunkból két családra emlékszem, akik
ebben az időben lépték át politikai menekülteként a határt.
De mi, itthon maradtunk – halvány emlékképeim vannak,
hogy a mi családjunkban is szóba jött a disszidálás, de
apám végül elvetette az ötletet – jobb híján szomorúan
bámultuk a törmelékkal borított utcát, ahol egy fiatalem-
ber holtteste hevert. Azé a fiatalemberé, aki a környék leg-
vásottabb fickója volt, akit „majdnem” kicsaptak az isko-
lából. Most már teljesen veszélytelen volt. Szerencsétlen
szülei kiemelték egy ajtót, azzal szaladtak le az utcára,

mint hordággal, amelyen elcipelték a holttestet a térig, hogy ott temessék el szegény fiukat. Borzasztó volt mind-
ezt az ablakból végignézni, Tancos szája egészen elfehé-
redett és azt mondogatta:

– Rohadt szemetek!

Talán ő is a tér túloldalán álló orosz tankok katonáira gondolt, akik nem sokkal később, a nagy hóesést követően már a gyerekek szánkóit húzták a hóban, és feltűnően barát-
koztak a „civil lakossággal”. Jóllehet, mert híre járt, a több-
ségük azt hitte, hogy a Szezei-csatorna mellett fognak har-
colni, a parancsnokaik ugyanis ezzel bocsátották őket útnak.

Ide tartozik, hogy az első halottakat ugyanebből a szög-
ből láttuk mi ketten, mindjárt október 24-én. Egy nyi-
tott teherautó állt meg alattunk az utcán, platóján feküdt a két halott nemzetiszínű zászlóval letakarva, amelyen itt-ott átütöttek a vérvnyomok. Képtelenek voltunk levenni a szem-
münket a kiterített, sáros hajú férfiakra, akik feltehetően a Rádiónál estek el.

Amidőn már a forradalom utáni időt tapostuk, és mivel a nagy felfordulásban hirtelen előkerültek rejtékhelyükről a háború előtti fél ponyva- és ponyvaregények, s természetesen kézről kézre jártak közöttünk, a bennük sűrűn előforduló véres tettekről, gyilkosságokról, a gyilkosokról és az áldozatokról, már nem tudtam oly naivan és elfogulatlanul vélekedni, mint ártatlanságom virágkorában. A mozinéző gyerek még mindent elhitt, amit látott, a krimet, vadnyugati és rémregényt olvasó viszont mindent beleképzelt a történetbe, amit valóban látott, megismert vagy megsejtett. Williams Tuskólábúja mellett faltam a Kockás Pierre-történeteket, a titokzatosan lecsapó Fu man chu-t, A Grenoble-i gyorsban és az Áruló kezekben Gomar Félix, azaz a Patron bravúros nyomozását.

Természetesen minden mást is, Vernét, Edgar Wallace-t, Ponson du Terrail Rocamble-ját, a Tarzan-köteteket, Zane Grey-t, H. G. Wells-től a Doktor Moreau szigetét, Maurice Leblanc Angyal-sztorijait, May Károlyt, Max Brand-ot, Coopert, Gaston Leroux könyveit, a Fütüürésző Dan-t és mindenekelőtt P. Howardot! Mindezekről mindent, amihez csak hozzájuthattam.

Illetve, hozzájuthattunk. A kincseket ugyanis közösen szereztük meg, és mindnyájan elolvastuk. Lehet, hogy akadt köztünk olyan, aki csak mondta, hogy elolvasta, de ez igazán mellékes. Azóta is hálás vagyok a sorsnak, hogy nem csak azt jegyeztem meg jól, hogy ki volt Toldi Miklós, Plankenhorst Alphonsine vagy Rastignac, de azt is, hogy ki volt Bosambo és Sanders, a Folyam Ura.

Mert az igaz, hogy amíg apámék le nem gorombítottak pallérozatlanságomért, addig mi, gyerekek, egymás között úgy mondtuk a szót: colt, covboj, ahogy írva van. Nem ez a lényeg. Állítólag Arany is „betű szerint” mondta a Shakespeare-szöveget, ami nyilván röhejes lenne ma, de a Hamlet-fordítást ez egy cseppet sem befolyásolta. Azóta már, prima angolsággal, sok nagyokos akadt, de e téren egyik se rügött labdába mellette.

Hiába, ilyen a repkény!

De hogy aztán a különböző fejekben és lelkekben hogyan állt össze, mivé kerekedett ki az a vegyes táp, amely a legfinomabb bélszint ugyanúgy tartalmazta, mint a csalamádét vagy a legszárazabb szecskát, annak nincs a földön megmondhatója. Mindenesetre mindünkben összeállt valami értelmes, megemésztett tudásanyag. Nem kell félni a nagy keveredéstől, inkább az iskolames-
terek és a prédikátorok rossz tanácsaitól!

Gyermekkorom kedvenc olvasmányai, a Mackó úr utazásai (természetesen Mühlbeck Károly rajzaival), Mándy Robin Hood-ja, amit valóban kívülről tudtam, Latabár Kálmán egykor közkedvelt rádiós matinéműsorának, a Latyi Matyi a cukrászinasnak könyvváltozata, a Paprika Jancsi kalandjai, A repülő hajó címmel kitűnően összeállított keleti mesegyűjtemény, na és természetesen a gyermekolvasók számára „megigazított” Andersen- és Grimm-meseválogatások. A sor bőven folytatható. Hiszen ez időben mentek át a „kezemen” Fekete István könyvei, és apám kedvenc vadászíróihoz, Kittenberger Kálmán és Széchenyi Zsigmond érdekesítő történeteihez is hozzájuthattam. És akkor még hol van a Dzsungel könyve, az Ivanhoe, Ráth-Végh kuriózum-gyűjteményei, hol a Pál utcai fiúk, az Egri csillagok, Mándy Csutakja,

Dékány András pompás tengerjáró kalandjai, Bogáti Péter két remekbe szabott ifjúsági regénye, a Móra-kötetek, Hunyady József Fekete lovagja?

Félek, hogy rengeteget kihagytam. Egyszer, de már évekkel ezelőtt, ráérő időnkben megpróbáltuk Táncossal összeírni a teljes ifjúkori olvasmánylistát, de bosszankodtunk, hogy nem sikerül. Ráadásul a cetli valahol elveszett, tekintélyes lajstrom volt, pedig többnyire csak íróneveket tartalmazott, nem könyvcímeket. Ilyenek, hogy Sven Hedin, Traven, H. S. Landor csak később jutottak az eszünkbe, meg az is, hogy véletlenül se került fel a listára a Távokban egy fehér vitorla (kár, mert Katajev amúgy prima író volt), vagy A volokalamszki országút, holott ezeken kötelező lett volna átrágni magunkat. De nem, nekünk inkább a Bulldog Drummond és a Riki tiki tévi kellett. Naná! Azonban, furcsa módon, az Ilf-Petrov szatírát, a Tizenkét székét rögvest magunkhoz vettük, pedig azt is valószínűleg Katajev írta, csak álnéven.

Táncos legforgatottabb írói ugyanebben az időben Wodehouse, Leacock, Aszlányi Károly, Vaszary Gábor, Karinthy, P. Howard és Kästner Eltűnt miniatűrje, amit Rejtő fordított. Hozzáteszem, mindkettőnknek nagyjából egyszerre került birtokába Tamási Ábelje, Tersánszky Kakuk Marcija és Rideg Sándor Indul a bakterházba. Így tehát egyidőben, egyszerre olvastuk őket. Csak Nyíró Uz Bencéje maradt olvasatlan, holott kölcsönkérhettem volna egy barátomtól, ahol megvolt a teljes Nyíró-sorozat halinába kötve. De erre sosem került sor.

Ha egy lyukasórán, persze még az általánosban, a helyettesítő, pontosabban a felügyelő tanár kiültette Táncost – mert jól ismerték már erről az oldaláról – a katedrára, hogy szórakoztassa valamivel az osztályt, meséljen nekik, biztos lehetett abban, hogy néma csendben és figyelmesen fogják végighallgatni. Volt érzéke az ilyen produkciókhoz.

Pedig a történet, amit ott helyben eszelt ki, lényegében improvizált, valamiféle keveréke volt az éppen olvasotaknak vagy a moziban látottaknak. Néhány szilárd pontot rögzített csupán, egy-egy nevet, állandó jelzőt, jellegzetes helyszínt. A többi kitöltötte csapongó fantáziájával, és a mese ment magától, mint a karikacsapás.

Néha még egy-egy tanár is beült hozzánk a padba, hogy meghallgassák. Persze ők akkor is nagyokat nevettek, mikor mi nem. Nem tudtuk, min nevetnek ilyenkor. Táncost az bosszantotta, hogy kinevetik, minket pedig a bizonytalanság bosszantott. Nem értjük talán a fordulatokat? Nem értjük meg mindig, hogy mi a humoros? Vagy mi az, amit nem értünk?

Évtizedek múltán aztán megértettük. Vélhetőleg mindenkinél leesett a tantusz. De megmagyarázni továbbra sem lehet, miért neveti el magát a felnőtt egy olyan szón, mondaton vagy grimaszon, ami egy kamasz számára nem neveltség tárgya. Mert talán akkor a legkomolyabb az ember, tizenhárom-tizennégy évesen, és kivált a nagy horderejű dolgokra tekintettel.

Hol van akkor még a kiábrándulás, csömör, kétely és a reménytelen önvád? Hol a kifizetetlen számlák?

Persze lehet, hogy mára minden másképp van. Bár ezt kétkélem.

Igaz, hogy eredetileg azt akartam elmesélni itt, hogy is volt az, amikor Táncos eljárta a rókatáncot. Kihez passzolt volna jobban, mint hozzá?

Ez pedig a hetvenes évek közepe tájt történhetett, miután Lonci, első felesége elhagyta Táncost és ezért több időt töltött különböző kocsmákban, mint otthon. Az egyik éjjel, mert néhányszor vele tartottam, hosszasan győzködött Táncos minden nő lényegi csapodárságáról a közeli Vidám presszóban, eredetileg Bodó Kávéháznak hívták, és a mi időnkben hajnalig bárként működött. A közelünkben tanyázó, félrészig cigány férfiakat cukkolták még a távolabbi asztaloktól is, hogy járja el már valamelyikük a rókatáncot. Táncos felfigyelt a szóra. A társaság persze rá se hederített, hogy húzzák őket a többiek, nyugodtan snóbliztak tovább. Mert a kártya tiltva volt, csak snóblizni lehetett. A partiba beszállni nem volt ajánlatos, pedig mi Táncossal egyértelműen profi játékosoknak számítottunk. De eszünkbe se jutott összeveretni magunkat.

Tudom, hogy Táncos igen alaposan utánanézett a rókatánc irodalmának, nem csak az idevágó Krúdy- és Márai-írásokat olvasta el. Utána is kérdezősködött. Működtette titkos csatornáit.

Elég az hozzá, hogy egy meleg szeptember végi alkonyaton, amikor a fák, bokrok már felöltik színpompás öltözetüket, Táncos megásta Kamaraerdőnél az elengedhetetlen lyukat, amelyet táncával körbe kell járnia, lassan, belefeledkezve az árvaság szomorúságába, ámde mégis szilajon. Meg is tette Táncos mindezt vitézül, ahogy mesélik, egy üveg pálinkával a kezében, amit azonban nem sikerült a mutatvány végéig meginni. Csak régi cimborája, úgyszólván tejestvére, Szabó Laci volt vele, mint néző, mert ő maga nem követte Táncost a rókatáncban. Utána szalonát sütöttek, és ott helyben meg is ették. Akkor már elfogyott a pálinka.

– Nagy gyerek ez a Táncos még mindig – mondta Szabó Laci –, azt hittem, a végén majd csak sírva fakad Lonci miatt, de nem! Pedig cudarul elbánt vele, nemcsak hogy elhagyta, meg is alázta. Nagyon csodálkoztam rajta, ezt nem tudtam volna elképzelni. Azt mondták, túl fiatal volt még, kialakulatlan. Lehet. Én azt mondom, hogy bolond volt. Alakoskodó, számító, de bolond. És így is lehetett őt szeretni. Én is szerettem.

Ültünk nagy hervadtan a Vidámban, inkább nagyokat hallgatva, semmint beszélgetve. Mostanra már annyira se tudnánk beszélgetni, mint akkor. Már elsütöttük minden fegyverünket, elpazaroltuk minden löporunkat. Mégse történt semmi, ha csak az nem, hogy minden dugába dőlt. Ügyetlenek voltunk? Naivak? Balekok? Ki tudja megmondani? Hogy mindezek ellenére mégsem érezzük magunkat csapnivalóan rosszul, az arra mutat, hogy még mindig nem nőtt be a fejünk lágya. Nem tudjuk kamatoztatni képességeinket, nem tudjuk kihasználni helyzetünk előnyeit, nem tudunk élni adottságainkkal. Olyanok vagyunk, mint egy anti-Midász, akinek a kezében az arany is trágyává válik. És nem igyekszünk mi megjavulni, követni mások jó példáját, hanem megátalkodunk gonoszul a meglévő rosszban. Tehát ilyenek vagyunk mi. Mások persze egyáltalán nem ilyenek, sőt! Ilyenformán aztán kész csoda, hogy ránk is süt még a Nap!

Deák László posztumusz regényét következő számunkban folytatjuk.